

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

TIESĪBU EFEKTIVITĀTE POSTMODERNĀ SABIEDRĪBĀ

**Latvijas Universitātes
73. zinātniskās konferences
rakstu krājums**

Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes
73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2015,
524 lpp.

The Effectiveness of Law in Post-modern Society. Papers of the 73rd Scientific
Conference of the University of Latvia. Riga: University of Latvia Press, 2015,
524 pages.

Redkolēģija:

Prof. *Dr. iur.* **Jānis Rozenfelds**
Prof. *Dr. iur.* **Ilma Čepāne**
Prof. *Dr. iur.* **Sanita Osipova**
Prof. *Dr. iur.* **Ringolds Balodis**
Prof. *Dr. iur.* **Jautrīte Briede**
Prof. *Dr. iur.* **Valentija Liholaja**
Prof. *Dr. iur.* **Uldis Krastiņš**
Prof. *Dr. iur.* **Ārija Meikališa**
Prof. *Dr. iur.* **Jānis Lazdiņš**
Asoc. prof. *Dr. iur.* **Kristīne Dupate**
Asoc. prof. *Dr. iur.* **Jānis Kārkliņš**
Asoc. prof. *Dr. iur.* **Artūrs Kučs**
Asoc. prof. *Dr. iur.* **Annija Kārkliņa**
Asoc. prof. *Dr. iur.* **Anita Rodiņa**
Asoc. prof. *Dr. iur.* **Kaspars Balodis**

Latviešu valodas literārās redaktore *Gita Bērziņa, Ruta Puriņa*

Angļu valodas redaktore *Andra Damberga*

Maketu veidojusi *Ieva Tiltiņa*

Visi krājumā ievietotie raksti ir recenzēti.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Latvijas Universitātes atļauja.

Citējot atsauce uz izdevumu obligāta.

© Latvijas Universitāte, 2015

ISBN 978-9934-18-017-0

TIESAS PIETEIKUMS SATVERSMES TIESĀ UN TĀ IESNIEGŠANU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

COURT APPLICATION TO THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF LATVIA AND THE FACTORS INFLUENCING ITS SUBMISSION

Simona Doriņa, Mg. iur.

Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneša palīdzē

Summary

Through the court application to the Constitutional Court of the Republic of Latvia the court can ensure that the norm, which has to be applied in a concrete court's case, corresponds to a legal rule of a higher rank. The aim of the current paper is to establish the reasons why courts decide to submit a court application to the Constitutional Court of the Republic of Latvia. The paper is divided into two parts. Firstly, the author gives a brief survey of the normative regulation regarding court applications. Secondly, the author reviews those reasons (factors), which motivate courts to submit an application to the Constitutional Court of the Republic of Latvia. These reasons do not necessarily arise from the regulation and can be established by analyzing the practice of the Constitutional Court of the Republic of Latvia. Still, it is useful to keep in mind that they cannot replace the single reason why the court applies to the Constitutional Court of the Republic of Latvia – in cases when the court discovers that the norm does not correspond to a legal rule of a higher rank. Finally, the author points out the main conclusions to which she has arrived through the analysis provided in the current paper.

Atslēgvārdi: tiesas pieteikums, Satversmes tiesa, pieteikuma iesniegšana Satversmes tiesā.

Keywords: court application, the Constitutional Court of the Republic of Latvia, application submission to the Constitutional Court of the Republic of Latvia.

Ievads

Vispārējās jurisdikcijas tiesas (turpmāk – tiesa) pieteikums Satversmes tiesā ir veids, kā tiesa var pārliecināties par izskatāmajā lietā piemērojamās tiesību normas konstitucionalitāti. Diskusijas par tiesību normas konstitucionalitātes konkrēto kontroli Latvijā ir vairākkārt sekmīgi noritējušas.¹ Tomēr laika gaitā ir

¹ Satversmes tiesas rīkotā konference “Tiesas pieteikums Satversmes tiesai”, 2010. gada 3. decembris; starptautiskais seminārs “Tiesas pieteikums Satversmes tiesā”, 2002. gada 6.–7. septembris; sk. arī: Endziņš A. Par tiesas pieteikumu Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 2002. 10. septembris, Nr. 18 (251); Endziņš A., Niķuļceva I., Načisčionis J. Par konstitucionālās un administratīvās tiesvedības robežām. Jurista Vārds, 2003. 11. novembris, Nr. 41 (299); Biksiniece L., Līdaka S. Par konstitucionālās un administratīvās tiesvedības robežām. Jurista Vārds, 2003. 25. novembris, Nr. 42 (300); Borkoveca M. Tiesas pieteikums Satversmes tiesai. Jurista Vārds, 2007. 11. septembris, Nr. 37 (490); Amoliņa D., Statkus S. Piezīmes par “Satversmes lasīšanu Satversmes tiesā”. Jurista Vārds, 2012. 3. jūlijs, Nr. 27 (726).

kļuvis aktuāls jautājums par to, kādi ir iemesli tam, lai tiesa iesniegtu pieteikumu Satversmes tiesā. Līdz ar to raksta mērķis ir noskaidrot šā pieteikuma iesniegšanu ietekmējošos faktoros. Lai sasniegtu šo mērķi, autore padziļināti pēta gan normatīvo regulējumu, kas reglamentē jautājumu par tiesas pieteikuma iesniegšanu Satversmes tiesā, gan analizē Satversmes tiesas praksi. Vienlaikus autore norāda, ka rakstā paustās atziņas ir viņas personiskais viedoklis, kas nav saistāms ar autores profesionālo darbību.

Tiesas pieteikums Satversmes tiesai un tam Satversmes tiesas likumā izvirzītās prasības

Tiesas tiesības iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu Satversmes tiesai Saeima ietvēra 2000. gada 30. novembra likumā "Grozījumi Satversmes tiesas likumā".² Saskaņā ar šiem grozījumiem Satversmes tiesas likuma³ 17. pants tika izteikts jaunā redakcijā, un šā panta pirmās daļas 9. punktā Saeima paredzēja, ka tiesai, izskatot civillietu, krimināllietu vai administratīvo lietu, ir tiesības iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu Satversmes tiesas likuma 16. panta 1.–3. punktā un 6. punktā noteiktajos gadījumos. Proti, par likumu un Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmei, citu normatīvo aktu vai to daļu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem), kā arī Latvijas nacionālo tiesību normu atbilstību tiem Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nav pretrunā ar Satversmi. Savukārt tiesas pieteikumam un zemesgrāmatu nodaļas tiesneša pieteikumam izvirzītās prasības tika ietvertas Satversmes tiesas likuma 19.¹ pantā.

Attiecībā uz tiesas pieteikumu Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 1. punkts noteica, ka tas iesniedzams, ja tiesa, izskatot civillietu, krimināllietu vai administratīvo lietu pirmajā instancē, apelācijas vai kasācijas kārtībā, uzskata, ka norma, kas būtu jāpiemēro šajā lietā, neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai (aktam). Tādējādi likumdevējs noteica tiesas pienākumu iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā, ja tā konstatēja lietā piemērojamās normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai (aktam).

Savukārt ar 2004. gada 15. janvārī Saeimā pieņemto likumu "Grozījumi Satversmes tiesas likumā"⁴ Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmā daļa tika izteikta jaunā redakcijā. Saskaņā ar minētajiem grozījumiem likumdevējs noteica, ka tiesas pieteikums ir iesniedzams, ja tiesa, izskatot civillietu vai krimināllietu pirmajā instancē, apelācijas vai kasācijas kārtībā, uzskata, ka norma, kas būtu jāpiemēro šajā lietā, neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai (aktam).

Taču likumdevējs noteica atšķirīgu regulējumu tiesai, kura izskata administratīvo lietu pirmajā instancē, apelācijas vai kasācijas kārtībā. Proti, šī tiesa iesniedz pieteikumu Satversmes tiesai, ja tā uzskata, ka norma, ko iestāde ir piemērojusi vai kas administratīvajā tiesas procesā būtu jāpiemēro šajā lietā, neatbilst Latvijas Republikas Satversmei⁵ (turpmāk – Satversme) vai starptautisko tiesību normai

² Grozījumi Satversmes tiesas likumā: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 20. decembris, Nr. 460/464.

³ Satversmes tiesas likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, Nr. 103 (588).

⁴ Grozījumi Satversmes tiesas likumā: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2004. 23. janvāris, Nr. 12/2960.

⁵ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, Nr. 43.

(aktam). Minētā prasība ietverta arī Administratīvā procesa likuma⁶ 104. panta otrajā daļā. Vienlaikus šā likuma 104. panta pirmā daļa noteic, ka, pārbaudot administratīvā akta vai faktiskās rīcības tiesiskumu un noskaidrojot privātpersonas publiski tiesiskos pienākumus vai tiesības, tiesa šaubu gadījumā pārbauda, vai iestādes piemērotā vai administratīvajā tiesas procesā piemērojamā tiesību norma atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām.

Tātad tiesa, kura izskata administratīvo lietu, ir tiesīga pārbaudīt zemāka juridiska spēka tiesību normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām,⁷ piemēram, Ministru kabineta noteikumu atbilstību likumam. Gadījumos, kad tā neapšaubu normas atbilstību Satversmei vai starptautisko tiesību normai (aktam), tiesa var izskatīt lietu, nevēršoties ar pieteikumu Satversmes tiesā.

Ņemot vērā minēto, autore secina, ka Satversmes tiesas likumā noteiktais regulējums paredz atšķirīgu regulējumu attiecībā uz tiesu, kura pieteikumu Satversmes tiesai iesniedz, izskatot civillietu vai krimināllietu, un tiesu, kura izskata administratīvo lietu. Proti, likumdevējs ir nošķīris prasījumu veidus, par kādiem tiesa vērsās Satversmes tiesā.

Atbilstoši Satversmes tiesas likumā noteiktajam regulējumam tiesas pieteikumam ir izvirzītas vairākas prasības. Pirmkārt, pieteikums iesniedzams par tādu normu, kuru tiesa piemēro izskatāmajā lietā. Turklāt tiesa, kura izskata administratīvo lietu, var iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai par normu, kura administratīvajā procesā jau ir piemērota. Otrkārt, tiesa pieteikumu iesniedz, ja tā uzskata, ka norma neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Treškārt, ievērojot Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta otrajā daļā noteikto, tiesas pieteikums formulējams motivēta lēmuma veidā. Proti, tiesa pieteikumā sniedz pamatojumu par to, kāpēc tās ieskatā norma neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Vienlaikus tiesas pieteikumam jāatbilst arī citām Satversmes tiesas likuma 19.¹ pantā un 18. pantā pieteikumam izvirzītajām prasībām.

Līdz ar to autore secina, ka likumdevējs ir skaidri noteicis prasības, kurām tiesas pieteikumam ir jāatbilst, lai Satversmes tiesas kolēģija pieņemtu lēmumu par lietas ierosināšanu. Saskaņā ar Satversmes tiesas likumā ietverto regulējumu iemesls, kāpēc tiesa vērsās ar pieteikumu Satversmes tiesā, ir tāds, ka tiesa konstatē lietā piemērojamās normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Tiesas pieteikuma iesniegšanas iemesli

Kā jau iepriekš autore norādīja, Satversmes tiesas likumā likumdevējs ir noteicis, ka tiesa iesniedz pieteikumu Satversmes tiesai, ja tā konstatē lietā piemērojamās normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai. Taču autores ieskatā šī prasība tikai pirmšķietami norāda iemeslu, kāpēc tiesa vērsās ar pieteikumu Satversmes tiesā. Proti, tā nepilnīgi atklāj apstākļus, kuru dēļ tiesa nolemj vērsties Satversmes tiesā. Lai noskaidrotu šā lēmuma – vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā – pieņemšanas iemeslus, autore analizēja Satversmes tiesā iesniegto tiesu pieteikumu saturu, kā arī atziņas, kas paustas Satversmes tiesas nolēmumos, kuros lietas tika ierosinātas pēc tiesu iesniegtajiem pieteikumiem.

⁶ Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.

⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 15. aprīļa lēmums lietā Nr. SKA-429/2015. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2015. gada 15. maijā].

Lietas dalībnieka lūgums iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai

Satversmes tiesas prakse atklāj, ka pastāv gadījumi, kad uz normas iespējamo neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai uzmanību vērš tiesā izskatāmās lietas dalībnieks. Pamatojot savu viedokli, viņš tiesai sniedz pamatojumu par to, kādēļ, viņaprāt, lietā piemērojamā tiesību norma neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Par iespējamo neatbilstību lietas dalībnieks norāda lūguma formā. Lietas dalībnieka lūguma iesniegšana vai izteikšana tiesas sēdē nereti ir priekšnoteikums tam, lai tiesa pārliecinātos par lietā piemērojamās tiesību normas antikonstitucionalitāti. Lietas dalībnieks šo lūgumu tiesai var paust dažādos veidos, piemēram, rakstveidā, to ietverot pieteikumā vai rakstveida paskaidrojumos, kā arī mutvārdos tiesas sēdē. Taču autore norāda, ka šādos gadījumos nepieciešams nošķirt divu veidu situācijas: 1) kad tiesa atzīst lietas dalībnieka lūgumu par pamatotu un iesniedz pieteikumu Satversmes tiesai; 2) kad tiesa noraida lietas dalībnieka lūgumu un atsakās iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai.

Gadījumā, kad tiesa uzskata lietas dalībnieka lūgumu par pamatotu, tā tiesvedību izskatāmajā lietā aptur un nosūta motivētu pieteikumu Satversmes tiesai. Tādējādi tiesa lēmumā norāda iemeslu, kāpēc tās ieskatā lietā piemērojamā tiesību norma neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Piemēram, lietā Nr. 2010-49-03⁸ Satversmes tiesa izskatīja jautājumu par kredīta saistību izpildi pirms līgumā noteiktā termiņa. Šajā lietā pieteikumu Satversmes tiesai iesniedza Administratīvā rajona tiesa, kura uzskatīja, ka Ministru kabineta noteikumu norma⁹ ir pieņemta, pārkāpjot Patērētāju tiesību aizsardzības likumā ietvertu pilnvarojumu, turklāt tā nesamērīgi ierobežojot kredīta devēja īpašuma tiesības. Taču no lietas Nr. 2010-49-03 materiāliem izrietēja tas, ka uz šīs Ministru kabineta noteikumu normas iespējamo neatbilstību norādīja viena no administratīvās lietas pusēm – kredītiestāde, kurai tā tika piemērota.

Autore norāda, ka tiesai nav pienākuma atzīt par pamatotu lietas dalībnieka lūgumu vērsties Satversmes tiesā, lai pārbaudītu tiesību normas konstitucionalitāti. Situācijā, kad tiesa uzskata lūgumu par nepamatotu, proti, ka norma atbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai, tā noraida lietas dalībnieka lūgumu un atsakās iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai. Autore uzskata, ka tādējādi iestājas vairākas apgrūtināša rakstura sekas tai personai, kura uzskata, ka tiesību norma aizskar viņai Satversmē noteiktās pamattiesības. Pirmkārt, persona var aizstāvēt savas, iespējams, aizskartās pamattiesības, tikai iesniedzot konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesā. Otrkārt, personai jāievēro Satversmes tiesas likumā konstitucionālajai sūdzībai noteiktās prasības, tostarp Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā¹⁰ reglamentētā prasība par konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņu Satversmes tiesā.

⁸ Par Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumu Nr. 692 "Noteikumi par patērētāja kredītēšanas līgumu" 30. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2010-49-03. Latvijas Vēstnesis, 2011. 12. aprīlis, Nr. 57.

⁹ Apstrīdētā Ministru kabineta noteikumu norma noteica, ka kredīta devējs (kredītiestāde) var prasīt no patērētāja tikai samērīgu maksu par administratīvajiem izdevumiem, ja tādi rodas, gadījumā, ja patērētājs izpilda kredīta saistības pirms līgumā noteiktā termiņa.

¹⁰ Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļa noteic: "Konstitucionālo sūdzību (ieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā pēc pēdējās institūcijas nolēmuma spēkā stāšanās. Ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību (ieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma brīža."

Tātad arī gadījumos, kad tiesa noraida lietas dalībnieka lūgumu par pieteikuma iesniegšanu Satversmes tiesai, personai ir tiesības vērsties Satversmes tiesā, iesniedzot konstitucionālo sūdzību. Tā, piemēram, fiziska persona N. R. iesniedza blakus sūdzību par Administratīvās rajona tiesas lēmumu, ar kuru tika noraidīts viņa lūgums piemērot pagaidu noregulējumu administratīvajā lietā.¹¹ N. R. blakus sūdzībā ietvēra lūgumu tiesai vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā par Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 "Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi" (turpmāk – Noteikumi Nr. 423) atbilstību Satversmes 99. pantam. Par izteikto lūgumu Administratīvā apgabaltiesa 2009. gada 17. decembra lēmumā norādīja: "Minētie noteikumi attiecas uz visu reliģisko konfesiju pārstāvjiem vienādi, līdz ar to šajā sakarībā nav saskatāma diskriminācija pret kādu no atsevišķas reliģijas pārstāvi. [...] Administratīvā apgabaltiesa, izskatot procesuālas dabas jautājumu par pagaidu noregulējuma piemērošanu, nesaskata konkrētajā gadījumā Noteikumu Nr. 423 neatbilstību Satversmei, līdz ar to nav pamata apgabaltiesai vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā par Noteikumu Nr. 423 atbilstības izvērtēšanu Satversmei." Ņemot vērā to, ka tiesa nolēma neiesniegt pieteikumu Satversmes tiesā, N. R. iesniedza konstitucionālo sūdzību par minēto Ministru kabineta noteikumu normu iespējamo neatbilstību Satversmes 99. pantam. Šajā lietā Nr. 2010-50-03 Satversmes tiesa izvērtēja notiesātajiem paredzēto aizliegumu glabāt reliģiskos priekšmetus, piemēram, svēto attēlus (ikonas), krustiņus, lūgšanu krelles. Satversmes tiesa atzina, ka šāds aizliegums ir pretrunā ar Satversmes 99. pantā garantēto reliģiskās pārliecības brīvību.

Ņemot vērā minēto, autore secina, ka viens no tiesas pieteikuma iesniegšanas iniciatoriem var būt lietas dalībnieki. Atzīstot par pamatotu lietas dalībnieka lūgumu – iesniegt tiesai pieteikumu Satversmes tiesā, lai pārbaudītu konkrētajā lietā piemērojamās tiesību normas konstitucionalitāti –, tiesa iesniedz pieteikumu Satversmes tiesā. Taču svarīgi ir nošķirt divas situācijas: kad tiesa lietas dalībnieka lūgumu apmierina un kad atzīst par nepamatotu un noraida. Gadījumos, kad tiesa šādu lūgumu noraida, autore ieskatā ir svarīgi, lai tiesas nolēmumā būtu norādīts šā atteikuma izvērst pamatojums. Tādējādi persona, kura uzskata, ka tiesību norma aizskar viņai Satversmē noteiktās pamattiesības, iespējams, gūtu pārliecību par to, ka lietā piemērojamā tiesību norma atbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Šāds risinājums arī varētu mazināt to gadījumu skaitu, kad persona iesniedz konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesas likumā noteiktajā kārtībā.

Tiesu prakses maiņa un tiesību normas interpretācija

Satversmes tiesa ir diezgan bieži atteikusies ierosināt lietu pēc tiesas iesniegta pieteikuma, kā arī izbeigusi tiesvedību jau Satversmes tiesā ierosinātā lietā gadījumos, kad tiesa apšaubīja lietā piemērojamās tiesību normas interpretāciju. Šādos tiesas pieteikumos nereti tika pausts uzskats, ka lietā piemērojamā tiesību norma neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai, jo to esot iespējams interpretēt

¹¹ Par Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 "Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi" pirmā pielikuma, ciktāl tas neparedz reliģisko priekšmetu glabāšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 99. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 18. marta spriedums lietā Nr. 2010-50-03. Latvijas Vēstnesis, 2011. 22. marts, Nr. 45.

un piemērot dažādi.¹² Taču jautājums par tiesību normas interpretāciju ir jāvērtē kopsakarā ar Satversmes tiesas kompetenci.

Satversmes tiesas kompetences avots līdztekus Satversmes 85. un 1. pantam ir Satversmes tiesas likuma 16. pants.¹³ Satversmes tiesas praksē ir atzīts, ka tiesību normu interpretācijas un piemērošanas, kā arī vispārējās jurisdikcijas tiesu nolēumu tiesiskuma kontrole nav tās kompetencē.¹⁴ Proti, ja pieteikuma saturs pēc būtības ir vērsts uz tiesību normas interpretācijas noskaidrošanu, nevis uz tiesību normas konstitucionalitātes izvērtēšanu, tas neatbilst Satversmes tiesas likuma 16. panta prasībām.¹⁵ Savukārt principiālus tiesību normas interpretācijas jautājumus izlemj kā sācības instances tiesa, kas arī nodrošina tiesību normu vienveidīgu piemērošanu.¹⁶

Tiesību normas interpretācijas un piemērošanas jautājuma izlemšanā Satversmes tiesa var iesaistīties tikai tad, ja nepastāv vai jau ir izmantoti visi citi pieejamie līdzekļi konkrētā tiesiskā strīda atrisināšanā. Pirms vērsšanās Satversmes tiesā ir jāpārbauda, vai ar tiesību normu iztulkošanas metožu palīdzību nav iespējams atspēkot radušās šaubas par šīs tiesību normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām.¹⁷ Būtiska nozīme ir arī pilnīgai un vispusīgai lietas faktisko apstākļu noskaidrošanai un to juridiskajam novērtējumam, kas iespējams tikai konkrētās lietas izskatīšanas ietvaros.¹⁸ Tātad tiesību normas piemērošana un interpretācija atbilstoši normas mērķim un likumdevēja paustajai gribai nav Satversmes tiesas kompetencē.

Autore uzskata, ka atsevišķos gadījumos tiesas pieteikums, kurā pēc būtības Satversmes tiesai tiek lūgts izvērtēt tiesību normas interpretāciju, ir instruments, lai atkāptos no līdzšinējās tiesu prakses konkrētā jautājuma risināšanā. Satversmes tiesas prakse apstiprina to, ka tiesas nelabprāt atkāpjas no Latvijas Republikas Augstākās tiesas (turpmāk – Augstākā tiesa) nostiprinātās tiesu prakses pēc pašu

¹² Sk., piemēram: Par Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 "Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi" 44.4. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 8. marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-52-03. Latvijas Vēstnesis, 2011. 11. marts, Nr. 40.

¹³ Rodiņa A. Satversmes tiesas kompetence. Teorētiskais izvērtējums. Paplašināšanas iespējas. No: Konstitucionālās tiesas kompetence: robežas un paplašināšanas iespējas: Satversmes tiesas 2013. gada starptautiskās konferences materiālu krājums. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2014, 114. lpp.

¹⁴ Sk., piemēram: Par Civillikuma 156. panta otrās daļas vārdu "divu gadu laikā, skaitot no dienas, kad viņi uzzinājuši par apstākļiem, kas izslēdz paternitāti" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. un 96. pantam un 1975. gada 15. oktobra Eiropas Konvencijas par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, 4. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2009. gada 3. jūnija spriedums lietā Nr. 2008-43-0106, 12. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2009. 5. jūnijs, Nr. 88.

¹⁵ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2011. gada 24. februāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma (nav publiski pieejams).

¹⁶ Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-16-01, 16. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2005. 6. janvāris, Nr. 3.

¹⁷ Par Administratīvā procesa likuma 18. panta ceturtais daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 11. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-11-01. Latvijas Vēstnesis, 2010. 16. jūnijs, Nr. 95; Par Ministru kabineta 2007. gada 6. marta noteikumu Nr. 173 "Transportlīdzekļu vadītāja kvalifikācijas iegūšanas, transportlīdzekļu vadīšanas tiesību iegūšanas un atjaunošanas kārtība un vadītāja apliecības izsniegšanas, apmaiņas un atjaunošanas kārtība" 40. punkta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra spriedums lietā Nr. 2010-40-03, 6. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2011. 13. janvāris, Nr. 7.

¹⁸ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2011. gada 20. aprīļa lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta pieteikuma Satversmes tiesai (nav publiski pieejams).

iniciatīvas. Tādējādi pieteikums Satversmes tiesā ļautu pārliecināties par lietā piemērojamās normas konstitucionalitāti. Gadījumā, ja Satversmes tiesa atzītu tiesību normu par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, tas pastiprinātu tiesas juridisko argumentāciju par to, kādēļ attiecībā uz lietā piemērojamās tiesību normas interpretāciju nepieciešams atkāpties no līdzšinējās tiesu prakses.

Var piekrist uzskatam, ka šādu pieteikumu izskatīšana faktiski nozīmē Augstākās tiesas Senāta prakses pārvērtēšanu Satversmes tiesā.¹⁹ Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesas tiesības vērsties konstitucionālajā tiesā, ja lietas izskatīšanas gaitā rodas pamatotas šaubas par lietā piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām, jeb tā sauktā konkrētā kontrole nav prejudiciālais jautājums par lietā piemērojamās tiesību normas interpretāciju.²⁰

Piemēram, Satversmes tiesa 2011. gada 13. decembra lēmumā par tiesvedības izbeigšanu,²¹ noskaidrojot apstrīdētās likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" normas²² patieso saturu, atzina, ka nav pamata turpināt lietas izskatīšanu, jo būtībā lieta ir izšķirama, šo normu interpretējot un piemērojot atbilstoši tās mērķim un likumdevēja paustajai gribai. Šī lieta tika ierosināta pēc Administratīvās apgabaltiesas pieteikuma, kura pieteikumā norādīja, ka Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments ir vairākkārt sniedzis interpretāciju par apstrīdēto likuma normu. Ievērojot tā institucionālo rangu, Administratīvajai apgabaltiesai būtu jāpiemēro Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta interpretācija.

Savukārt Satversmes tiesas 2010. gada 11. jūnija lēmumā par tiesvedības izbeigšanu²³ Satversmes tiesa norādīja, ka, atbilstoši Satversmei interpretējot un piemērojot tiesību normas, vienlaikus tiek novērsts arī pamats apšaubīt apstrīdētās Administratīvā procesa likuma normas²⁴ konstitucionalitāti. Līdzīgi arī Satversmes tiesas 2012. gada 11. decembra lēmumā par tiesvedības izbeigšanu²⁵ Satversmes

¹⁹ Pastars E. Tiesas pieteikums apstrīdētā akta (normas) izdevēja skatījumā. No: Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā. Tiesas pieteikums Satversmes tiesai. Satversmes tiesas 2010. un 2011. gada konferenču materiālu krājums. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2013, 274.–275. lpp.

²⁰ Par likuma "Par nodokļiem un nodevām" (1997. gada 4. decembra redakcijā) 30. panta otrās daļas vārdu "ja šie darījumi nav deklarēti šā panta pirmajā daļā noteiktajā kārtībā, – 15 procentu apmērā no šo darījumu kopsummas, ja šajā pantā nav noteikts citādi" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 13. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-09-01, 12. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2010. 19. oktobris, Nr. 165.

²¹ Par likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. panta pirmās daļas 19. punkta "c" apakšpunkta (2001. gada 22. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmums lietā Nr. 2011-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2011. 15. decembris, Nr. 197.

²² Likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. panta pirmās daļas 19. punkta "c" apakšpunkts (2001. gada 22. novembra likuma redakcijā), kas līdz 2007. gada 12. jūnijam paredzēja, ka gada apliekamajā ienākumā netiek ietverti un ar nodokli netiek aplikti ienākumi no sava īpašuma pārdošanas, izņemot ienākumu no tāda nekustamā īpašuma pārdošanas, kas ir bijis personas īpašumā mazāk par 12 mēnešiem.

²³ Par Administratīvā procesa likuma 18. panta ceturtais daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 11. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-11-01. Latvijas Vēstnesis, 2010. 16. jūnijs, Nr. 95 (4287).

²⁴ Administratīvā procesa likuma 18. panta ceturtais daļa noteic: "Administratīvajās lietās, kas adresātam ir sarežģītas, pēc iestādes vai tiesas lēmuma, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, tās pārstāvim izmaksā atlīdzību no valsts budžeta. Atlīdzības apmēru un izmaksas kārtību nosaka Ministru kabinets."

²⁵ Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17. panta vārdu "bet ne vēlāk kā piecu gadu laikā no iestādes prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskas faktiskās rīcības veikšanas dienas" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 11. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-10-01. Latvijas Vēstnesis, 2012. 13. decembris, Nr. 196 (4799).

tiesa secināja, ka tiesa būtībā lūdz izvērtēt apstrīdētās Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma normas²⁶ piemērošanu un interpretāciju atbilstoši šās normas mērķim un likumdevēja paustajai gribai.

Vienlaikus autore norāda, ka atsevišķos gadījumos tiesas pieteikums Satversmes tiesā ir atzīts par vienīgo veidu, kā tiesa var noskaidrot apstrīdētās normas patieso jēgu un mērķi. Piemēram, lietā Nr. 2010-47-01²⁷ Satversmes tiesa secināja, ka vienīgi Satversmes tiesas procesā, uzklusot gan apstrīdētās normas pieņēmēja – Saeimas –, gan apstrīdētās normas izstrādātāja un ierosinātāja – Ministru prezidenta – viedokli, bija iespējams noskaidrot apstrīdētās likuma “Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos” normas patieso jēgu un mērķi.

Ievērojot iepriekš minēto, autore secina, ka Satversmes tiesas likumā noteiktā prasība – tiesa iesniedz pieteikumu Satversmes tiesai, ja tā konstatē lietā piemērojamās tiesību normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai – ietver arī citus šāda pieteikuma iesniegšanas iemeslus. Piemēram, tiesa, iesniedzot pieteikumu Satversmes tiesā, pēc būtības vēlas pārliecināties par tiesību normas piemērošanas un interpretācijas pareizību. Taču tiesību normas piemērošana un interpretācija atbilstoši normas mērķim un likumdevēja paustajai gribai nav Satversmes tiesas kompetencē. Turklāt autores ieskatā netiek veicināta laba prakse, ja tiesa vērsas ar pieteikumu Satversmes tiesā, lai Satversmes tiesas nolēmums būtu pamats tam, ka tā atkāpjas no Augstākās tiesas nostiprinātās tiesu prakses.

Eiropas Savienības Tiesas nolēmuma nozīme, lai tiesa iesniegtu pieteikumu Satversmes tiesai

Laika gaitā Satversmes tiesas prakse atklāj arvien jaunus iemeslus, kas, iespējams, ir stiprinājuši tiesas pārliecību par to, ka ir nepieciešams pārbaudīt lietā piemērojamās tiesību normas konstitucionalitāti, iesniedzot pieteikumu Satversmes tiesā. Piemēram, Satversmes tiesas lieta Nr. 2014-06-03²⁸ autores ieskatā pirmo reizi atklāja to, ka Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) prejudiciālais nolēmums var būt viens no iemesliem tam, lai tiesa iesniegtu pieteikumu Satversmes tiesā. Šajā lietā tiesa, ņemot vērā EST prejudiciālajā nolēmumā sniegtās atbildes uz uzdotajiem jautājumiem, pieteikuma juridiskajā pamatojumā atsaucās uz EST secināto.

Lietā Nr. 2014-06-03 Satversmes tiesa izskatīja Ministru kabineta noteikumu normas par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un to aprēķināšanas kārtību par personai nodarīto nemateriālo zaudējumu atbilstību Satversmei, kā arī Sauszemes

²⁶ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17. pants no 2005. gada 1. jūlija līdz 2012. gada 31. oktobrim noteica: “Privātpersona iesniedz iesniegumu par zaudējuma atlīdzinājumu gada laikā no dienas, kad tā uzzināja vai tai vajadzēja uzzināt par zaudējumu, bet ne vēlāk kā piecu gadu laikā no iestādes prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskas faktiskās rīcības veikšanas dienas.”

²⁷ Par 2007. gada 14. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos”” 9. panta daļas, ar kuru likuma “Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos” 10. panta pirmās daļas 1. punkts izteikts citā redakcijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 31. janvāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-47-01. Latvijas Vēstnesis, 2011. 3. februāris, Nr. 19 (4417).

²⁸ Par Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 “Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3. punkta, 5.5. apakšpunkta, 7. punkta un 10. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014. gada 29. decembra spriedums lietā Nr. 2014-06-03. Latvijas Vēstnesis, 2014. 31. decembris, Nr. 258 (5318).

transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma normām. Šajā lietā tika apvienotas trīs lietas, no kurām divas tika ierosinātas pēc Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieteikumiem. Abos pieteikumos tiesa pauda uzskatu, ka Ministru kabineta noteikumi paredzēja nesamērīgi zemu apdrošināšanas atlīdzības apmērus personām, kurām nodarīti nemateriālie zaudējumi. Vienā no tiesā izskatāmajām lietām EST sniedza prejudiciālo nolēmumu par ES tiesību normu interpretāciju pēc Augstākās tiesas lūguma. Šajā nolēmumā EST tiesa citastarp atzina, ka Eiropas Padomes 1983. gada 30. decembra Direktīvai Nr. 84/5/EEK par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu būtu pretrunā tāds valsts tiesiskais regulējums, kurā paredzētie maksimālie atlīdzības apmēri ir mazāki par direktīvā noteiktajiem minimālajiem atlīdzības apmēriem. Arī Satversmes tiesa, izskatot jautājumu par šajā lietā apstrīdēto normu konstitucionalitāti, atsauca uz EST prejudiciālajā nolēmumā ietvertajiem secinājumiem.

Tādējādi autore secina, ka EST prejudiciālais nolēmums var gan netieši norādīt tiesai uz iespējamu tiesību normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, gan stiprināt tiesas pārliecību par tiesību normas iespējamo antikonstitucionalitāti.

Secinājumi

1. Satversmes tiesas likums skaidri noteic vienu iemeslu, kad tiesa iesniedz pieteikumu Satversmes tiesā, proti, ja tā uzskata, ka lietā piemērojamā norma neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai (aktam). Taču attiecībā uz tiesu, kura izskata administratīvo lietu, likumdevējs paredzējis atšķirīgu regulējumu – tiesa iesniedz pieteikumu, ja tā uzskata, ka norma, ko iestāde ir piemērojusi vai kas administratīvajā tiesas procesā būtu jāpiemēro šajā lietā, neatbilst Satversmei vai starptautisko tiesību normai (aktam). Tātad likumdevējs normatīvajā regulējumā ir nošķīris prasījumu veidus, par kādiem tiesa vērsas Satversmes tiesā.
2. Autores ieskatā Satversmes tiesas prakse atklāj, ka Satversmes tiesas likumā noteikto iemeslu, kāpēc tiesa iesniedz pieteikumu Satversmes tiesā, var ietekmēt vairāki faktori. Šie faktori motivē tiesai iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā:
  - 1) lietas dalībnieka lūgums iesniegt tiesas pieteikumu Satversmes tiesai;
  - 2) vēlme pārliecināties par tiesību normas piemērošanas un interpretācijas pareizību;
  - 3) vēlme stiprināt nolēmuma pamatojumu, lai atkāptos no līdzšinējās tiesu prakses konkrētā jautājuma risināšanā;
  - 4) Eiropas Savienības Tiesas prejudiciālajā nolēmumā netieši vērsta uzmanība uz iespējamu tiesību normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām.
3. Lietas dalībnieka lūgums iesniegt tiesas pieteikumu Satversmes tiesai ir veids, kādā izskatāmās lietas dalībnieks var vērst tiesas uzmanību uz lietā piemērojamās normas iespējamo neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai. Taču autore norāda, ka ir nošķiramas divas situācijas: 1) kad tiesa lietas dalībnieka lūgumu apmierina; 2) kad tiesa atzīst lietas dalībnieka

lūgumu par nepamatotu un noraida. Lietas dalībniekam nelabvēlīgs tiesas lēmums rada vairākas apgrūtinājošas sekas.

4. Noraidot lietas dalībnieka lūgumu iesniegt tiesas pieteikumu Satversmes tiesai, tai nolēmumā būtu jānorāda šā atteikuma izvērstais pamatojums. Tādējādi persona, kura uzskata, ka tiesību norma aizskar viņai Satversmē noteiktās pamattiesības, iespējams, gūtu pārliecību par to, ka lietā piemērojamā tiesību norma atbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Šāds risinājums arī varētu mazināt to gadījumu skaitu, kad persona iesniedz konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesas likumā noteiktajā kārtībā.
5. Satversmes tiesas prakse apstiprina to, ka tiesa, iesniedzot pieteikumu Satversmes tiesai, nereti vēlas, lai Satversmes tiesa nevis izvērtē lietā piemērojamās normas konstitucionalitāti, bet gan sniedz šīs normas interpretāciju, piemēram, gadījumos, kad tiesību norma var tikt interpretēta atšķirīgi. Taču tiesību normas piemērošana un interpretācija atbilstoši normas mērķim un likumdevēja paustajai gribai nav Satversmes tiesas kompetencē. Turklāt autores ieskatā netiek veicināta laba prakse, ja tiesa vēršas ar pieteikumu Satversmes tiesā, lai Satversmes tiesas nolēmums būtu pamats tam, ka tā atkāpjas no Augstākās tiesas nostiprinātās tiesu prakses.
6. Autores ieskatā Satversmes tiesa lietā Nr. 2014-06-03 pirmo reizi atklāja to, ka Eiropas Savienības Tiesas prejudiciālais nolēmums var būt viens no ietekmējošiem faktoriem, lai tiesa iesniegtu pieteikumu Satversmes tiesā, tādējādi pārbaudot konkrētajā lietā piemērojamās tiesību normas konstitucionalitāti.